

Володя заставляв мене переписувати цілі оповідання. І не просто оповідання, а осмислювати кожне слово, в якому я робила помилки і шукати на них правила.

Вже ми всі були дорослі, самостійні, а звикли до того, що все, що ми не знаємо, повинен знати Володя. І ми їхали до нього за його порадами, за його допомогою і за його авторитетом. Його впевненість завжди вселяла в нас і в наші душі силу, спокій і віру в свої сили.

А йому ж давалося це все завдяки великій, титанічній праці.

Мене вражало завжди те, що на історію він дивився, як на точну науку і це доводив у своїх роботах.

Нас вражало завжди те, що Володя мав якийсь вроджений дар захоплювати тих, хто його слухав.

Я згадую, як завжди, коли Володя мав приїздити до Луцька, мої подруги і близькі знайомі завжди казали мені: «Не забудь нас запросити на вечірку!». Вони чекали спілкування з ним і завжди з цікавістю слухали його.

В той же час Володя любив слухати й інших, багато запитував і уважно все вислуховував з великою цікавістю. Я знаю, що університет для нього став другою домівкою. І він завжди радів тому, що в нього є друзі, порадики, помічники. В університеті він ожив, знайшов себе.

А тому вся наша родина, його сім'я дуже вам вдячні за це, вдячні, що ви є, зберегли і зберігаєте пам'ять про нього. І низько вам вклоняємося за це!

Анатолій Денисенко

СТУДІ ВОЛОДИМИРА ЗАМЛИНСЬКОГО

Споглядаючи з плину років на постать Володимира Олександровича Замлинського, згадуючи наші розмови, дискусії, застілля приходиш до єдиної думки – це була непересічна людина і, безумовно, справжній учений, який до останніх своїх земних днів був наділений здатністю відчувати нове і чуйно, з якоюсь трепетною турботою ставитися до близьких, друзів, колег. Мені пощастило активно спілкуватися чи правильніше співпрацювати в останні п'ять років з Володимиром Олександровичем. Цього було цілком досить, щоб ми стали друзями. Зустрічі в редакції відновленого часопису «Київська старовина», одним із засновників якого я був, а також першим заступником головного редактора, а він – членом редакційної колегії, нас споріднили: ми майже (за рідкими випадками, коли хтось з нас був у відрядженні) щодня мали телефонні розмови чи, зважаючи на час, довгі чи короткі зустрічі. Аналізуючи наше спілкування, напрошуються певні узагальнення, без яких неможливо подати чітке уявлення про вченого-історика. Мова йде про те, що складало основу його духовного життя, що було мірилом у ставленні до предмета його досліджень, його погляди на історичну науку: її сьогодення і майбутнє. І якщо все це умовно класифікувати, то матимемо наступні взаємопов'язані параметри діяльності цілоспрямованої постаті, для якої історія була мудрою вчителькою життя і постійним рушієм пізнання, а саме: дослідження духовної і культурної спадщини рідної країни, її джерельних витоків, прагнення зорганізувати історичну школу національно свідомих учених здатних продовжити наукові традиції Миколи Костомарова, Володимира Антоновича, Михайла Грушевського, Дмитра Багалія, а також сказати й своє вагоме слово, врешті науково-просвітницька й видавнича праця.

Мислення є страждання. Цей вираз давньогрецького мислителя Аристотеля власне і спав зараз на думку. Колись в одній з розмов Володимир Олександрович якось немовби ненароком зро-

нив фразу: «Головний інструмент будь-якого дослідника – це його думка». А думку свою він завжди стимулював. І не лише свою, а й тих, хто його оточував.

На життєвій ниві трапляється нерідко зовсім не передбачене. На початку 70-х років минулого століття я, тоді ще аспірант-заочник Київського університету, звернувся до заступника головного редактора часопису «Український історичний журнал» Володимира Замлинського з проханням опублікувати мою статтю. Це була така собі швидкоплинна зустріч, яка глибоких вражень не залишила, просто приємне спілкування, чимне ставлення до молодого автора, здається, і все, що зафіксувала пам'ять. І ось весна 1991 року. Відроджувалася незалежна Україна, її духовність, з'являється новий часопис «Київська старовина», як продовжувач тієї славнозвісної «Киевской старины». Довкола нового часопису гуртувалися ті, кому не байдужа була справжня історія нашої України без комуністичної заідеологізованості. Ми зустрілися знову. І якось відразу, не відчувачи ані різниці у віці, ані досить високого становища в науковому колі (Замлинський вже був доктором наук, професором, завідувачем кафедри столичного університету, автором багатьох книг і серед яких «Богдан Хмельницький», що вийшла у московській серії «Життя видатних людей»), запанувало між нами просте і щире спілкування, яке поступово стало майже щоденною необхідністю. Нехочу бути потетичним, але ми потоваришували, без якихось зобов'язень один перед одним, просто нове видання захопило нас і його творення породжувало потребу висловлювати один одному думки, обговорювати ідеї, втілювати проекти. А їх було чимало, яких ініціював Володимир Олександрович. Наш журнал – його трибуна. Але не лише одного його. Він прагне не тільки сам надрукуватися, але й залучає ще молодих обдарованих авторів, перспективних науковців. Завдячуючи Замлинському, журнал вперше познайомив читачів із трагічними сторінками біографії сестер і небожа Симона Петлюри, брутально знищених комуністичним режимом¹. А підготував нам цю публікацію за порадою Володимира Олександровича історик з Полтави Володимир Пашенко. До речі, дебютант нашого журналу згодом (знову ж таки

при підтримці професора Замлинського) приступив до довготривалого, фундаментального дослідження, яке завершилося докторською дисертацією. Зараз вихованець В.О.Замлинського Володимир Олександрович Пашенко – доктор історичних наук, професор, ректор Полтавського педагогічного університету ім. В.Г.Короленка, член-кореспондент Педагогічної Академії наук України.

Ще один переконливий факт творчого неспокою вченого. У ті роки українське суспільство тільки-но долучалося до справжньої історії нашого народу: імена козацьких ватажків були мало знані широкому читацькому загалу. До редакції часопису і до мене, як першого заступника головного редактора, надходили листи читачів з проханням побільше друкувати матеріали про гетьманів України. Поділився про це з Володимиром Олександровичем. Через деякий час Замлинський приносить об'ємний рукопис, десь аркушів зодва, під назвою «Хронологія українських гетьманів», де зібрані стислі біографії про майже усіх державних діячів козацької доби. Безперечно, для редакції це була знахідка. Після опублікування матеріалу² ми отримали велику кількість відгуків вдячних шанувальників історії. Лише тепер я осягнув, скільки потрібно було титанічних зусиль, аби підготувати таке дослідження.

«І коли ми зганьбимо недобрим словом пам'ять про цих наших пращурів, то зганьбимо і свій рід, і Україну, в народження якої внесли свій вклад її гетьмани»³. Такими словами завершувалася стаття Володимира Замлинського «Гетьмани у боротьбі за суверенітет і державність України», вміщена в одному із номерів «Київської старовини». Це не просто були трафаретні слова, в них полягав весь зміст його праці історика-дослідника, зміст його життя.

Володимир Олександрович був фанатом своєї справи і в цьому вбачав основу своєї діяльності. Наступний проект, який прагнув втілити в життя Володимир Олександрович, – це видати популярний альманах для школярів. На жаль, не встиг. Але його ідеї, задумки знайшли втілення в іншому виданні – щорічному альманасі «Історичний календар» (вийшло сім випусків). І коли мою працю як головного редактора і упорядника цього щорічника відзна-

чили шанованою в Україні і за її межами премією імені Івана Огієнка, я з вдячністю згадав свого наставника і друга Володимира Олександровича Замлинського.

Залишився у мене невиплачений ще борг перед істориком Замлинським. Я часто беру до рук білого кольору папку, у котрій лежать чернетки записів Володимира Олександровича з проспектом-планом книги про митрополитів Української Церкви. Його тодішня пропозиція про спільну підготовку такої книги у видавництві «Україна» прозвучала невимушено і водночас щиро, що відмовлятися у мене якось язик не повертався. А зараз за постійними редакторськими турботами до цього руки не доходять... Хоча це не виправдання, і я переконую себе, що все таки настане час, коли зможу виконати обіцянку перед своїм колегою.

Талант ученого – постійного спостерігача, збуджувача думки, людини, яка своєю справою і працею досягла великої гармонії доброзичливості: відвертості, чесності, гідності – ось узагальнений портрет Володимира Олександровича Замлинського – унікальної людини, подвижника. Своєрідним заповітом – побажанням дослідникам є його слова, які мені запам'яталися і за збігом обставин зафіксовані часописом «Пам'ятки України»: «Зрослий інтерес до першоджерел свідчить про високий рівень цивілізації; історизм мислення потребує наукового обґрунтування знань. Власне, сучасника цікавить не готова істина, а шлях до неї, і тут безцінну роль відіграють документальні свідчення. Стиглий, небагатослівний текст іноді фіксує в собі суть явища. Важливо зрозуміти значення такої пам'ятки, побачити в ній риси не лише минулого а й майбутнього»⁴.

... І досі шкодую, що не відгукнувся тоді на прохання (і неодноразове) Володимира Олександровича відвідати його, як він жартома називав, «сільський кабінет». Звичайно, там чекали б на мене і душевні розмови біля багаття, де б смажилися традиційні шашлики, і прогулянки до ставу, що ховався в оточенні розкішних верб, і спільна праця в саду та городі. Однак за щоденними буденними редакційними клопотами поїздка все відкладалася і відкладалася. А згодом доля розпорядилася згідно таємничих і незнаних нам космічних законів. Володимир Олександр Замлин-

ський якось надзвичайно швидко, не попрощавшись, не здійснивши багатьох задумів, ідей, проектів, отак раптово з'єднався з її величністю, що зветься Вічність.

Вічність і мудрість – нерозгадана ніким таємниця. І ніколи нам не збагнення трагічність сумної сутності: у вічність чомусь рано, ой як рано і невчасно, відходять мудрі, талановиті, добрі. Ні, не відходять, а, напевно, мріючи тануть у безвісті-вічності...

Того грудневого вечора я довго телефонував до Замлинських. Постійні короткі гудки спочатку не провіщали нічого трагічного. До Володимира Олександровича завжди зверталися за порадою чи консультацією чимало колег, аспірантів, видавців, учених. Я не був виключенням: власне у ці вечірні хвилини ми також обмінювалися думками щодо тем, нових рубрик, які згодом і знаходили втілення у поновленій «Київській старовині».

Врешті-решт, на тому кінці абонента почув приглушений голос дочки Володимира Олександровича Олени:

– Тато не може підійти до телефону. Викликали невідкладну.

Вночі мені приснився Володимир Олександрович. Усміхнений, жвавий. Він заспокоював мене: «Десять років я тебе не залишу, не турбуйся за журнал». Ці слова мені вселили спокій, у свідомості надією забриніла думка: пронесло. Прокинувшись, ще напівсонний, швидко набрав знайомий номер. Почув коротку, жакливу своєю невідворотністю Оленчину фразу:

– Батька нема.

Отак і з'їздили у Бірки.

Наступного спекотного літа ми з дружиною і сином відвідали Бірки. Наталія Іванівна Замлинська водила нас тими стежками, якими не так давно крокував Володимир Олександрович. Ми попрацювали і на городі, і купалися у ставку, де нам привітно кивали білі лілії, син за два тижні відпочинку звів літню кухню... Вечорами я переглядав рукописи старшого друга, гортав книжки його бібліотеки, а подумки був біля нього. І відчував, що він поруч.

Пам'ятаєте у Ліни Костенко:

Ніхто не сміє зупинити нас,

Тим часом ми проходимо крізь час...

- ¹ Київська старовина. – 1993. – № 1. – С. 54 – 73.
- ² Київська старовина. – 1993. – № 3. – С. 103 – 114; – № 5 – С. 88 – 93.
- ³ Київська старовина. – 1992. – № 4. – С. 2 – 6.
- ⁴ Пам'ятки України. – 1986. – № 3 – С. 17.

Володимир Кучер

МОЇ СПОМИНИ

Як буває, на життєвому шляху тобі зустрічаються люди, про яких пам'ять зберігає найщиріші почуття. Для мене такою людиною був Володимир Олександрович Замлинський. Не хочеться бути банальним, але говорячи про нього, трохи старшого товариша, колегу бажається справді підшукати ті слова, що найкраще характеризували цю чудову, доброзичливу, чуйну людину. Бо так воно було і та допомога, яку Володимир Олександрович надавав безкорисно, з усією душевною теплотою мені в часи мого становлення як молодого науковця не забудеться ніколи. Пам'ять вихоплює з минулого дуже багато епізодів про спілкування з Володимиром Олександровичем. Але найбільше чомусь запам'яталась перша зустріч. Було це коли б не в 1969-70 роках. Прийшовши працювати в архів Інституту історії партії при ЦК КП України по темі своєї майбутньої кандидатської дисертації, я обов'язково мав зайти до Вченого секретаря Інституту. Раніше я чув від старших колег, зокрема від мого наукового керівника Всеволода Івановича Клокова про Замлинського. А ось цього разу вперше й зустрівся з ним. Він на той час був добрим знавцем архівних справ, то й порадив мені, які справи потрібно замовити в першу чергу по моїй темі. Володимир Олександрович давав цінні поради стосовно написання кандидатської, докторської дисертацій. Адже всім добре відомо, що він мав величезний досвід науково-дослідницької роботи, написав велику кількість наукових, на-

уково-публіцистичних праць, які не втратили своєї ваги і нині.

Необхідно зазначити, що відділ історії Великої Вітчизняної війни Інституту історії АН України, в якому я тоді працював, і який очолював В.І.Клоков, тісно співпрацював з співробітниками Інституту історії партії при ЦК Компартії України В.О.Замлинським, В.М.Нем'ятим, Д.П.Григоровичем та ін. Було підготовлено цілий ряд праць з проблеми «Україна в роки Великої Вітчизняної війни».

Мушу наголосити, що Володимир Олександрович один з перших вітчизняних істориків активно розпочав досліджувати так звані «білі плями»: раніше заборонені, сфальсифіковані, замовчувані теми і проблеми вітчизняної історії. Кожного разу при зустрічах він ділився своїми ідеями, планами по вивченню та висвітленню багатьох цікавих проблем. В часи перебудови, після того як Україна стала незалежною, він встиг особисто видати цілий ряд праць, під його керівництвом також були започатковані роботи, які були видруковані його колегами та учнями вже після того, як він пішов із життя.

Володимир Олександрович чимало приділяв у своїх дослідженнях темі «Україна і Друга світова війна».

Але він увійшов в історичну науку не тільки як фахівець Другої світової та Великої Вітчизняної воєн, а як й архівіст, джерелознавець, який свою науково-організаційну діяльність вченого поєднував з участю у низці наукових і науково-популярних часописів («Архіви України», «Пам'ятки України»; відродженої «Київської старовини»). У науковому доробку Володимира Олександровича значна кількість праць, присвячених історії розвитку архівознавства, історіографії, генеологічні дослідження історії козацьких родів, гетьманів України, проблеми міської та родової геральдики, питання історичної географії тощо.

В.Замлинський знаний і як сумлінний педагог, який, очолюючи кафедру архівознавства та джерелознавства історичного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка 11 років, виховав не одне покоління молодих істориків, які поповнили ряди вчених, архівістів, джерелознавців.

Багатогранно обдарована людина, чуйний наставник, старший товариш вимогливий до себе і до інших, хто працював поруч з ним – таким він залишився в моїй пам'яті.